

Allikate “valgete laikude” katmine

Patrick Rang

19.11.2016

Valge laik

- Kui mingi inimese elu ja saatus (sh ja eriti abiellumine) ei ole olemasolevate allikate põhjal üheselt selge ning tuleb tuletada kaudselt.

Allikate kvaliteet ja olemasolu (1)

- Võrrelduna paljude kihelkondadega on Hiiumaa meetrikaid, hingerevisjone (HR) ja personaalraamatuid (PRMT) hoolikalt peetud!
  - Näpuvead isiku- ja külanimesedes, samuti suguluses
  - “Kabelipiirkondadest” (nt Kärkla, Kassari, Kõpu) sissekanded puudulikumad
  - Surmameetrikad kõige lünklikumad ja vigasemad
    - Väikelaste surmad
    - 1834+ meetrikas kohustuslik lahter “sünnikoht”, eriti Reigis
  - 1795 HR isikute liikumine, eriti Kõrgessaare ja Lauka mõisad

Allikate kvaliteet ja olemasolu (2)

- Võrrelduna paljude kihelkondadega on Hiiumaa meetrikad, HR ja PRMT hästi säilunud! Puudu on:
  - Pühalepa abielumeetrika 1785-1792
  - Partsi mõisa HR 1795
  - Käina abielu- ja surmameetrika 1776-1834
  - Käina sünnimeetrika 1818-1834
  - Reigi meetrikad 1764 – 1780
  - Reigi sünni- ja surmameetrika 1813-1834

Valgete laikude täitmine (1)

- Mida silmas pidada?
  - Allikate koostajad ei olnud “pahatahtlikud” inimesed, kelle eesmärk oli tulevasi lugejaid eksitada. Erandiks O.R.L v. Ungern-Sternbergi juhistel koostatud Kõrgessaare ja Lauka HR 1795!
  - Talupoegade liikumine Hiiumaal / Hiiumaalt oli HR eelsel perioodil vähemalt sama tihe kui HR aegsel!
  - 99x mõõda, 1x lõika!

Valgete laikude täitmine (2)

- Teiste kihelkondade / piirkondade algallikad ehk meetrikad ja sekundaarallikad
  - Haapsalu, Läänemaa, Saaremaa, Pärnumaa mereäärsed kihelkonnad, Tallinn + konkreetsed mõisad, kuhu talupoegi müüdi/ vahetati
    - Otsi samale mõisnikule / tema lähikondsetele kuuluvaid mõisu!
    - NB – 1795 HR “pantimine” tähendab pigem Hiiumaa sisest liikumist (nt Toomas Saue, perek. Vilk jne)
  - Reeglina tähendas seda, et inimene / pere lahkus Hiiumaalt jäädavalt.
    - Haapsalu / Uuemõisa mõis
    - Mihkel Armann (Käina-Simuna-Käina)
    - Reigi inimesed - Ungern-Sternbergide Kambja khk mõisad 1770ndatel
  - Peamiselt HR, PRMT tuleb mängu 1834+ (hiljem pikemalt)

Valgete laikude täitmine (3)

- Hiiumaa sekundaarallikad - HR
  - Meeste puhul “eelmisest HR välja jäänud” võib tähendada seda, et ta on _üleelmises_ HR ekslikult surnuks märgitud
  - Naiste liikumised osades HR ja mõisates (1795, 1826) paremini (talust X tallu Y) või halvemini (“abiellunud”) dokumenteeritud
  - Osades HR kirjas ka naiste isanimed (sellest hiljem pikemalt)

Valgete laikude täitmine (4)

- Hiiumaa sekundaarallikad – PRMT
  - Kirjas inimeste sünniaeg ja –koht, naiste puhul sageli ka isanimi / päritolu
    - Käina PRMT 1834-1843 on liiga täpne, et selle aluseks ei oleks nüüdseks kadunud meetrikad!
    - Käina PRMT 1834-1843 mõned vead (Liisu Usina / Liisu Murro)
    - Reigi PRMT 1834-1855 rootslaste külade lõikes vähemalt 95% infost vale (sh ka meetrikas) – seega võib väita, et 1770ndate Reigi meetrika on tõesti hävinenud!

Valgete laikude täitmine (5)

- Kombineerimine erinevate allikatega
  - Laste vaderiteks peaksid reeglina olema nende lähikondsed (onud, tädid, onunaised, tädimehed)
  - Abiks on HR vahetevahel kirjas olev naise isa nimi
  - Nii tekibki üpriski suure tõenäosusega hüpotees naise päritolu kohta
    - Kui laia sugulasteringiga saab arvestada?
    - Liiga “üldiselt” kirjas olevad vaderid

Valgete laikude täitmine (6)

- Mitmesugused muud allikad
  - Vakuraamatud: mõnikord on kirjas piisava täpsusega inimeste liikumine ja selle baasil on võimalik järeldusi teha
  - Kohtutoimikud. Tõsisemate kuritegude (tapmine, lapsetapmine, loomapilastus jne) korral olla sageli kohtutoimikutes ülesloetletud kurjategija / ohvri päritolu, põlvnemine, sugulussuhted jne
  - Nõiaprotsessid: sama lugu
  - Herhnhuutlaste materjalid, mis sisaldavad mh aktiivsemate usutegelaste elulugusid (Kuri Nuudi Jaak, Kõpu köster Jõe Jürna Peeter jne)
  - Mistahes muud allikad (nt Reigi koguduse sissetulekute / väljaminekute nimekiri, kus abielurikkumised on üles tähendatud)

Tulemused?!

- Pühalepa:
  - Arvestades seda, et meetrikad on suures ulatuses säilunud, siis peaks suutma enamuse valgetest laikudest katta
- Käina:
  - Nii ja naa. Abielu- ja surmameetrikas pikk auk, aga sünnimeetrika, PRMT ja HR kvaliteet üsna hea. Seega 50/50: johtuvalt piirkonnast, pere laste arvust ja muust taustast
- Reigi:
  - Perioodil 1764-1780 toimunu jääb ilmselt lahendamata. Hilisema perioodi osas 50/50: PRMT ja HR kvaliteet üsna halb

- AITÄH!